

Henryk Maćkowiak

*Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej
mahen@amu.edu.pl*

Zmiany w handlu zagranicznym województwa wielkopolskiego

Zarys treści: Celem artykułu jest określenie zmian w strukturze geograficznej i towarowej handlu zagranicznego województwa wielkopolskiego na tle handlu zagranicznego Polski w latach 2003–2012. Zaprezentowane zostały kierunki handlu zagranicznego województwa, również w ujęciu powiatowym, z uwzględnieniem wymiany handlowej z poszczególnymi państwami. Zanalizowano strukturę towarową handlu zagranicznego województwa. Zwrócono także uwagę na poziom koncentracji geograficznej i towarowej eksportu i importu województwa wielkopolskiego na tle innych województw. Analizę tę poprzedza charakterystyka roli województwa wielkopolskiego w handlu zagranicznym Polski i roli poszczególnych powiatów w handlu zagranicznym województwa wielkopolskiego. Określono również stopień proeksportowego charakteru gospodarki poszczególnych powiatów w badanym okresie.

Słowa kluczowe: handel zagraniczny, województwo wielkopolskie, powiat

Wprowadzenie

W okresie zachodzących procesów integracji europejskiej i globalizacji o pozycji i rozwoju regionu decyduje m.in. zdolność do sprzedaży na rynki zagraniczne. Rozkład wewnętrzny handlu zagranicznego Polski odznacza się dużą nierównomiernością, biorąc pod uwagę: natężenie obrotów towarowych, strukturę geograficzną i strukturę towarową. Nierównomierność ta uwidacznia się zarówno w układzie wojewódzkim, jak i na poziomie powiatowym. W Polsce wśród publikacji z zakresu geografii ekonomicznej odnoszących się do handlu zagranicznego w ujęciu regionalnym można wymienić m.in. prace: Komornickiego (2000, 2003, 2004, 2009, 2012), Rogackiego (2001), Maćkowiaka (2008, 2011, 2012, 2013), Szejgiec (2010), Komornickiego, Szejgiec (2011, 2017), Komornickiego i in. (2015), Umińskiego (2012, 2014), Gawlikowskiej-Hueckel, Umińskiego (2013, 2014), Nazarczuka, Umińskiego (2018), Nazarczuka i in. (2018).

Celem artykułu jest określenie zmian w strukturze geograficznej i towarowej handlu zagranicznego województwa wielkopolskiego na tle handlu zagranicznego Polski w latach 2003–2012. Zaprezentowane zostały kierunki handlu zagranicznego województwa również w ujęciu powiatowym, z uwzględnieniem wymiany handlowej z poszczególnymi państwami. Zanalizowano strukturę towarową handlu zagranicznego województwa. Zwrócono także uwagę na poziom koncentracji geograficznej i towarowej eksportu i importu województwa wielkopolskiego na tle innych województw. Analizę tę poprzedza charakterystyka roli województwa wielkopolskiego w handlu zagranicznym Polski i roli poszczególnych powiatów w handlu zagranicznym województwa wielkopolskiego. Określono też stopień proeksportowego charakteru gospodarki poszczególnych powiatów w badanym okresie. Analizę tego rodzaju umożliwiają materiały udostępnione przez Centrum Analityczne Administracji Celnej, Centrum Informatyki Handlu Zagranicznego i Główny Urząd Statystyczny^{1, 2}.

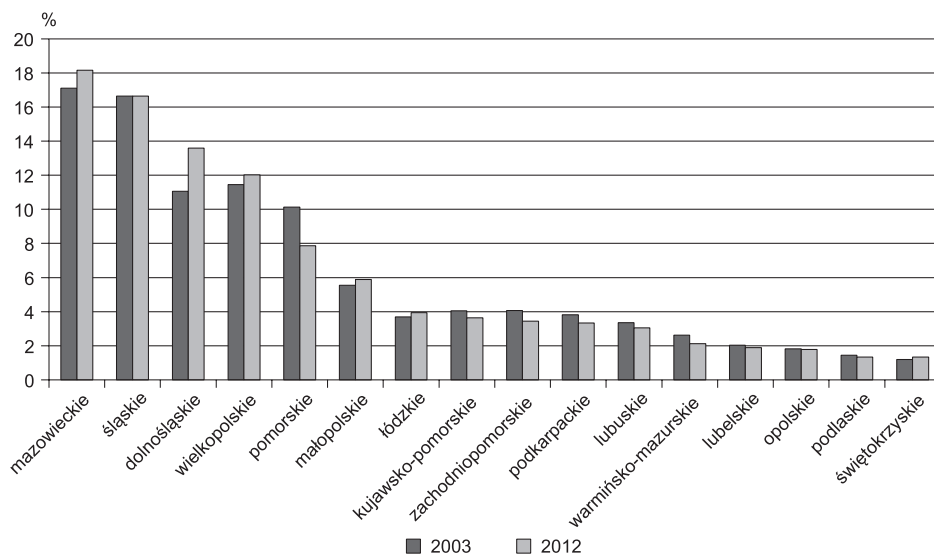
Rola województwa wielkopolskiego w handlu zagranicznym Polski

Mimo że w badanym okresie odnotowano niewielki wzrost udziału województwa wielkopolskiego w eksporcie ogólnopolskim, to region ten utracił trzecią pozycję pod tym względem na rzecz województwa dolnośląskiego (ryc. 1). Stało się tak, gdyż wzrost udziału województwa dolnośląskiego w eksporcie Polski był

¹ Od 1.01.1992 r. do 30.04.2004 r. źródłem informacji dla statystyki handlu zagranicznego Polski był dokument zgłoszenia celnego zwany Jednolitym Dokumentem Administracyjnym – SAD (Single Administrative Document). Opracowaniem informacji pochodzących z tego źródła zajmowało się Centrum Informatyki Handlu Zagranicznego (CIHZ). Od 1.05.2004 r., tj. od dnia przystąpienia Polski do Unii Europejskiej (UE), dane o obrotach handlowych Polski z zagranicą oparte są na: a) systemie INTRASTAT – bazującym na deklaracjach przywozu i wywozu INTRASTAT; system ten obejmuje obroty towarowe realizowane pomiędzy Polską a krajami członkowskimi UE; b) systemie EXTRASTAT – bazującym na zgłoszeniach celnym. System ten obejmuje obroty towarowe realizowane pomiędzy Polską a krajami niebędącymi członkami UE; c) alternatywnych źródłach danych, wykorzystywanych od 1.01.2006 r. do rejestracji obrotów tzw. „towarami specyficznymi”, tj.: energią elektryczną, gazem ziemnym, produktami morskimi oraz militariami. Dane pochodzące z ww. źródeł gromadzone są w Centrum Analitycznym Administracji Celnej (CAAC). Udostępniane przez CAAC dane dotyczące układów regionalnych, po zagregowaniu, różnią się o około 10–15% od ogólnopolskich danych GUS, ponieważ nie zawierają szacowań wielkości obrotów handlowych dla podmiotów, które są zwolnione z obowiązku sprawozdawczego w systemie INTRASTAT i nie obejmują strumieni handlu, które nie mogą być przypisane do konkretnego regionu z uwagi na lokalizację siedziby podmiotu eksportującego poza krajem.

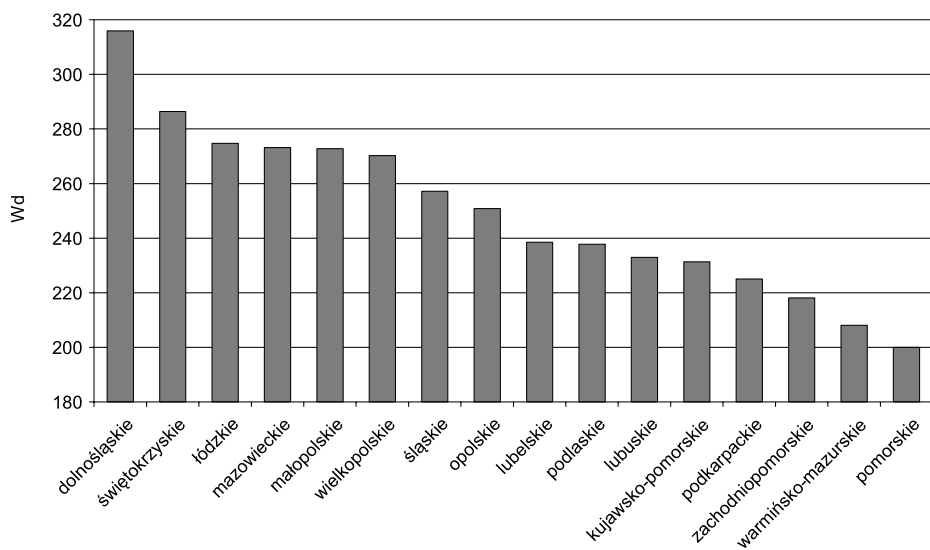
² W analizie handlu zagranicznego według regionów należy zwrócić uwagę na pewne ograniczenia metodologiczne. Zaszeregowanie strumieni eksportu i importu do poszczególnych regionów odbywa się według lokalizacji eksportera i importera. Stosowana jest metoda przedsiębiorstw (a nie zakładów). Oznacza to, że do danego regionu przypisane mogą być obroty firm pośredniczących w handlu zagranicznym, czyli eksportujących towary, które zostały wyprodukowane w innych regionach. Pamiętać należy jednak, że o konkurencyjności regionu decyduje nie tylko umiejętność wytwarzania, lecz również sprzedaży, czyli m.in. eksportu. Ponadto pośrednictwo w handlu generuje strumienie pieniądza, których przepływ aktywizuje gospodarkę regionalną.

wyraźniejszy w wyniku najwyższej, spośród wszystkich województw, dynamiki eksportu charakteryzującej to województwo (ryc. 2).

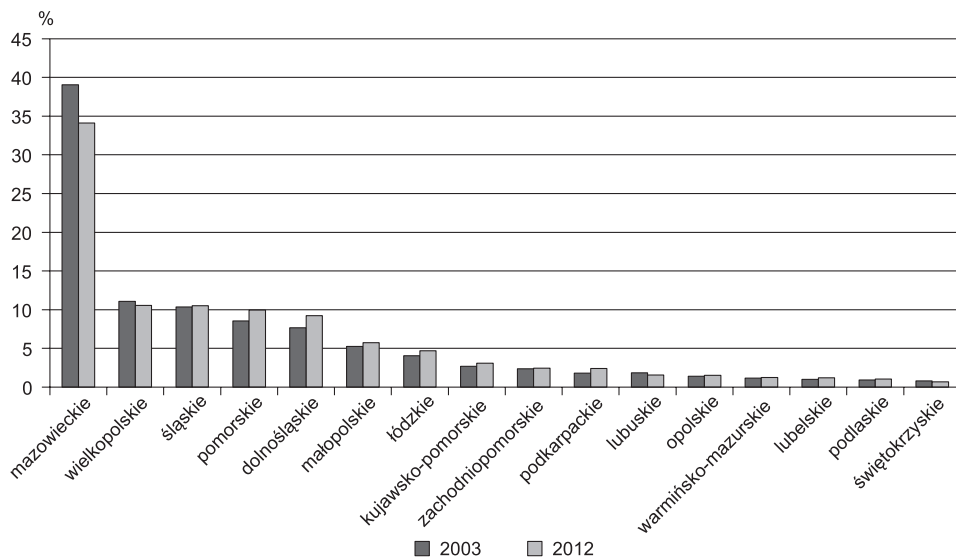
Ryc. 1. Udział województw w eksporcie Polski w latach 2003 i 2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Centrum Analitycznego Administracji Celnej i Centrum Informatyki Handlu Zagranicznego.

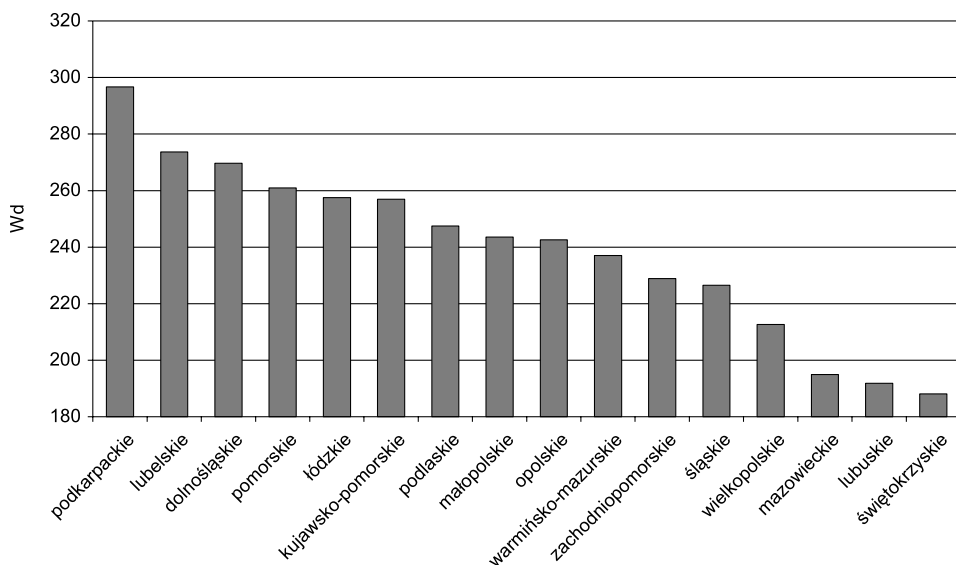
Ryc. 2. Dynamika eksportu województw w latach 2003–2012 (rok 2003=100) (ceny bieżące)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Centrum Analitycznego Administracji Celnej i Centrum Informatyki Handlu Zagranicznego.

Ryc. 3. Udział województw w imporcie Polski w latach 2003 i 2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Centrum Analitycznego Administracji Celnej i Centrum Informatyki Handlu Zagranicznego.

Ryc. 4. Dynamika importu województw w latach 2003–2012 (rok 2003=100) (ceny bieżące)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Centrum Analitycznego Administracji Celnej i Centrum Informatyki Handlu Zagranicznego.

Pozycja (druga) województwa wielkopolskiego w imporcie Polski nie uległa zmianie (ryc. 3). Nastąpił natomiast niewielki spadek udziału województwa w imporcie ogólnopolskim, spowodowany relatywnie niską dynamiką importu (ryc. 4). Pod tym względem województwo wielkopolskie uplasowało się na 13 pozycji wśród 16 województw. Warto też podkreślić, że dynamika importu województwa wielkopolskiego ustępowała znacznie dynamice eksportu tego województwa (ryc. 2, 4).

Zróźnicowanie przestrzenne handlu zagranicznego w województwie wielkopolskim

W latach 2003–2012 spadek eksportu w ujęciu bezwzględny odnotowano tylko w przypadku dwóch powiatów, tj.: międzychodzkiego i miasta Konina, podczas gdy wzrost eksportu zaznaczył się w odniesieniu do 33 powiatów (tab. 1). Największy wzrost eksportu, oprócz Poznania i powiatu poznańskiego, charakteryzował powiaty sąsiadujące bezpośrednio z powiatem poznańskim, tj.: szamotulski, nowotomyski i wrzesiński, położone na północ od Poznania powiaty: pilski i czarnkowsko-trzecieński, powiaty w południowej części województwa: ostrowski, krotoszyński, kępiński i miasto Kalisz, oraz usytuowany przy zachodniej granicy województwa powiat wolsztyński.

Rozkład dynamiki eksportu był dość zróżnicowany (tab. 1). Największe wartości wskaźnika notowano z reguły w powiatach o niewielkiej bazie wyjściowej. Przykładem są powiaty: jarociński, kaliski, kolski i wolsztyński. Można też jednak wskazać powiaty o relatywnie dużej bazie wyjściowej, których wartość eksportu wzrosła jednocześnie o około 300%, tj.: poznański, ostrowski i szamotulski. Czynnikiem wpływającym na dużą intensywność eksportu powiatu poznańskiego w badanym okresie był wysoki poziom zagranicznych inwestycji bezpośrednich w powiecie i związana z tym duża aktywność eksportowa podmiotów z kapitałem zagranicznym.

Należy stwierdzić, że rozkład przestrzenny eksportu według powiatów cechował się w badanym okresie relatywnie dużą stabilnością w odniesieniu do największych powiatów-eksporterów, gdyż w 2012 r. zachowały swoje czołowe pozycje: Poznań, powiat poznański i pilski (ryc. 5). Nastąpiły jednak przesunięcia w tym rozkładzie w przypadku pozostałych powiatów. Na uwagę zasługują przede wszystkim awanse na wysokie pozycje pod względem wielkości eksportu takich powiatów, jak: szamotulski, ostrowski, nowotomyski, krotoszyński i wrzesiński oraz spadki na niższe pozycje: Konina, Leszno, powiatów śremskiego, grodzkiego i gnieźnieńskiego. Prawie 70% eksportu województwa wielkopolskiego w 2012 r. skupione było w trzech obszarach, które tworzyły (patrz ryc. 5): 1) Poznań z powiatami: poznańskim, szamotulskim, nowotomyskim i gnieźnieńskim, 2) powiaty: ostrowski i krotoszyński na południu oraz 3) powiat pilski na północy województwa.

Tabela 1. Zmiany bezwzględne oraz dynamika eksportu i importu według powiatów województwa wielkopolskiego w latach 2003–2012 (ceny bieżące)

Powiat	Zmiany bezwzględne (w mln euro)		Dynamika (rok 2003=100)	
	eksport	import	eksport	import
Chodzieski	83,0	61,4	222,6	248,8
Czarnkowsko-trzcianecki	191,3	110,3	273,2	241,2
Gnieźnieński	108,9	52,7	150,0	129,9
Gostyński	169,5	112,5	351,3	308,9
Grodziski	44,6	-52,1	131,7	37,7
Jarociński	154,3	8,5	501,5	120,0
Kaliski	107,3	16,2	473,5	173,2
Kępiński	188,3	25,1	345,1	165,5
Kolski	161,1	87,1	413,0	282,2
Koniński	29,7	32,9	252,8	400,6
Kościański	144,5	2,9	385,3	104,5
Krotoszyński	212,3	77,6	281,2	193,8
Leszczyński	57,1	54,0	200,1	161,6
Międzychodzki	-24,2	-26,0	71,2	34,1
Nowotomyski	210,6	205,6	269,7	262,0
Obornicki	145,3	77,4	298,5	225,7
Ostrowski	327,7	111,3	403,3	191,6
Ostrzeszowski	22,3	8,7	127,4	119,7
Piński	632,1	354,5	249,5	231,2
Pleszewski	85,1	45,0	272,7	202,1
Poznański	1763,0	3 033,5	410,9	410,7
Rawicki	127,9	26,3	342,5	199,3
Słupecki	23,1	72,8	143,3	301,6
Szamotulski	448,1	216,6	394,2	230,1
Średzki	103,7	56,5	238,7	208,8
Śremski	2,2	10,4	101,9	113,0
Turecki	164,5	68,3	269,1	250,2
Wągrowiecki	12,6	8,6	147,7	143,3
Wolsztyński	203,7	95,1	408,2	440,1
Wrzesiński	213,2	246,5	339,4	611,7
Złotowski	9,6	4,2	119,1	121,0
M. Kalisz	185,3	108,9	304,0	187,8
M. Konin	-20,3	18,1	85,8	115,3
M. Leszno	59,0	-8,7	133,6	93,5
M. Poznań	2895,9	2198,7	272,6	167,7
Województwo wielkopolskie	9236,9	7514,2	270,2	212,7

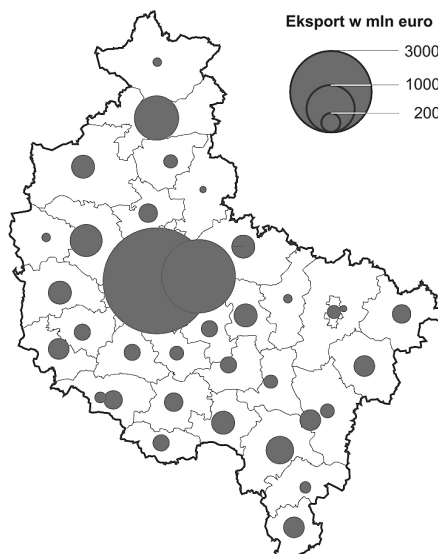
Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Centrum Analitycznego Administracji Celnej i Centrum Informatyki Handlu Zagranicznego.

W badanym okresie spadek importu w ujęciu bezwzględnym odnotowano w przypadku 3 powiatów, tj.: grodzkiego, międzychodzkiego (gdzie spadek dotyczył także eksportu) i miasta Leszna, podczas gdy wzrost importu zaznaczył

się w odniesieniu do 32 powiatów (tab. 1). Warto zaznaczyć, że powiat poznański generował większy przyrost importu niż miasto Poznań oraz że przyrost importu cechowała dużo większa koncentracja przestrzenna niż eksportu. Na te dwie jednostki terytorialne przypadało bowiem 70% ogólnego przyrostu importu województwa, podczas gdy w odniesieniu do eksportu było to 20% mniej. Należy to tłumaczyć przede wszystkim: 1) dużą liczbą firm z udziałem kapitału zagranicznego zarejestrowanych w Poznaniu i powiecie poznańskim, spośród których znaczna część odznacza się produkcją importochłonną, zorientowaną przeważnie na rynek krajowy, 2) dużym regionalnym rynkiem zbytu, który stanowi ludność skupiona w Poznaniu i powiecie poznańskim. Ponadto największy wzrost importu charakteryzował powiaty sąsiadujące bezpośrednio z powiatem poznańskim, tj.: wrzesiński, szamotulski i nowotomyski oraz powiat pilski.

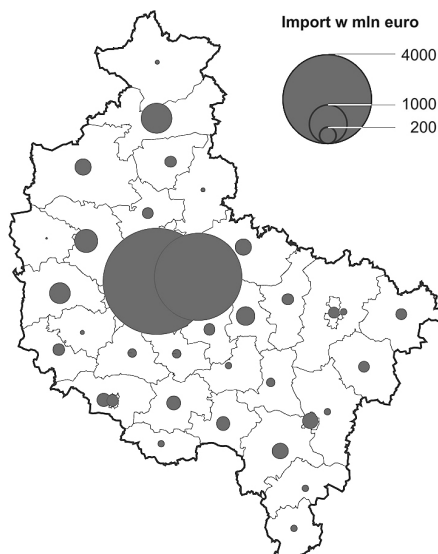
Dynamika importu ogółem w województwie była niższa niż eksportu (tab. 1), ale jej rozkład był również zróżnicowany, czego przykładem jest bardzo niska wartość wskaźnika dla powiatu międzychodzkiego ($Wd=34,1$) i największa ($Wd=611,7$) w przypadku powiatu wrzesińskiego. Trudno jednak wskazać jakkolwiek prawidłowość w tym rozkładzie.

Rozkład przestrzenny importu według powiatów w badanym okresie zasadniczo się nie zmienił, ale charakteryzował się wyższym niż w przypadku eksportu poziomem koncentracji (ryc. 6). W 2012 r. ponad 3/4 importu województwa wielkopolskiego skupione było na dwóch obszarach, które tworzyły: 1) Poznań

Ryc. 5. Eksport według powiatów województwa wielkopolskiego w 2012 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Centrum Analitycznego Administracji Celnej.

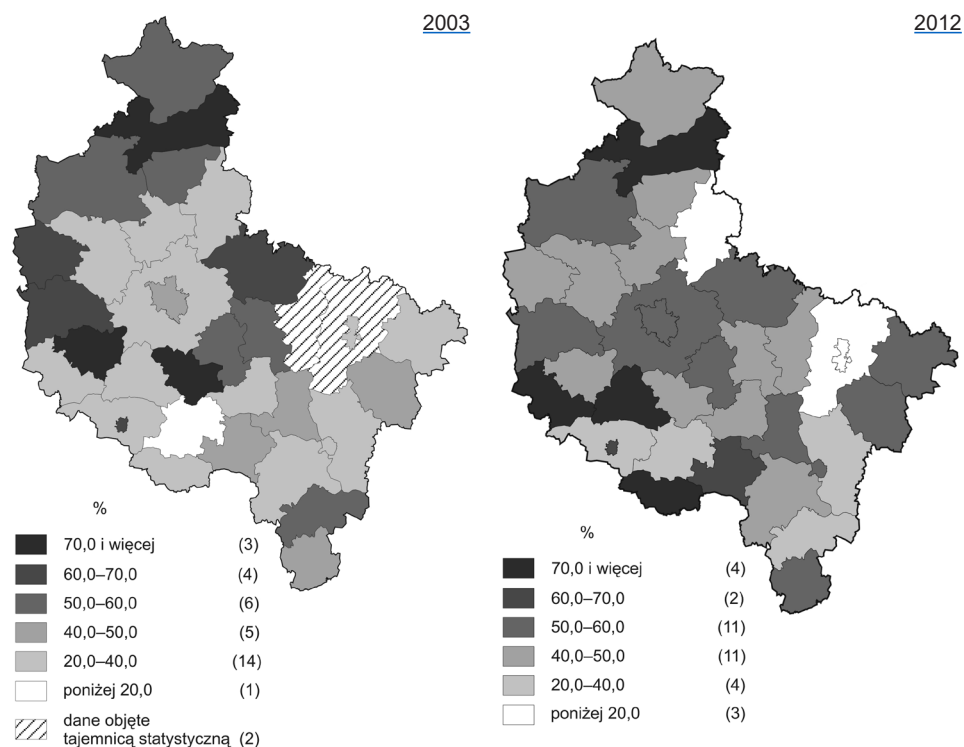

Ryc. 6. Import według powiatów województwa wielkopolskiego w 2012 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Centrum Analitycznego Administracji Celnej.

z powiatami: poznańskim, szamotulskim i nowotomyskim oraz 2) powiat pilski na północy województwa (ryc. 6). Jedynymi wartymi odnotowania przesunięciami były: awans na pozycję szóstego importera powiatu wrzesińskiego i wyraźny spadek w tej klasyfikacji Leszna.

Wyrazem zaangażowania gospodarki lokalnej w wymianę międzynarodową jest relacja wartości eksportu do wartości produkcji sprzedanej przemysłu, pozwalająca określić stopień proeksportowego charakteru gospodarki. W latach 2003–2012 spadek udziału eksportu w produkcji sprzedanej przemysłu odnotowano w odniesieniu do 13 powiatów, w tym największy w przypadku: grodzkiego, śremskiego, międzychodzkiego i ostrzeszowskiego (ryc. 7). Były to głównie powiaty o niskiej dynamice eksportu. Dynamika eksportu 20 powiatów przewyższała dynamikę produkcji sprzedanej, co przełożyło się na wzrost udziału eksportu w produkcji sprzedanej tych powiatów (ryc. 7). Nie można jednak w jednolity sposób tłumaczyć wszystkich największych wzrostów eksportowości dotyczących gospodarek poszczególnych powiatów. Wzrost udziału eksportu w produkcji sprzedanej powiatów: rawickiego, wolsztyńskiego i kościańskiego był wynikiem relatywnie wysokiej dynamiki eksportu przy stosunkowo niskiej

Ryc. 7. Relacja eksportu do produkcji sprzedanej przemysłu powiatów województwa wielkopolskiego w latach 2003 i 2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Centrum Analitycznego Administracji Celnej, Centrum Informatyki Handlu Zagranicznego i GUS.

dynamice produkcji sprzedanej słabych jednak gospodarek. Wzrost eksportowego charakteru gospodarki Kalisza to przede wszystkim rezultat niskiej dynamiki produkcji sprzedanej tego powiatu. Z kolei wzrost eksportowości gospodarki powiatu szamotulskiego był głównie efektem relatywnie wysokiej dynamiki eksportu silnej gospodarczo jednostki.

W wyniku tych zmian zmniejszyła się ilość powiatów o niskiej eksportowości gospodarki, a wzrosła liczba powiatów o eksportowości na poziomie 40–60% (ryc. 7).

Struktura geograficzna handlu zagranicznego województwa wielkopolskiego

Określono poziom koncentracji geograficznej handlu zagranicznego województwa wielkopolskiego na tle innych województw w badanym okresie. Poziom koncentracji geograficznej i towarowej eksportu i importu z (do) poszczególnych województw obliczono za pomocą wskaźnika koncentracji Herfindahla-Hirschmanna (Misztal 2011, Komornicki i in. 2015):

$$HH_t = \frac{\sqrt{\sum_{i=1}^n \left(\frac{x_{it}}{X_t}\right)^2} - \sqrt{\frac{1}{n}}}{1 - \sqrt{\frac{1}{n}}},$$

gdzie:

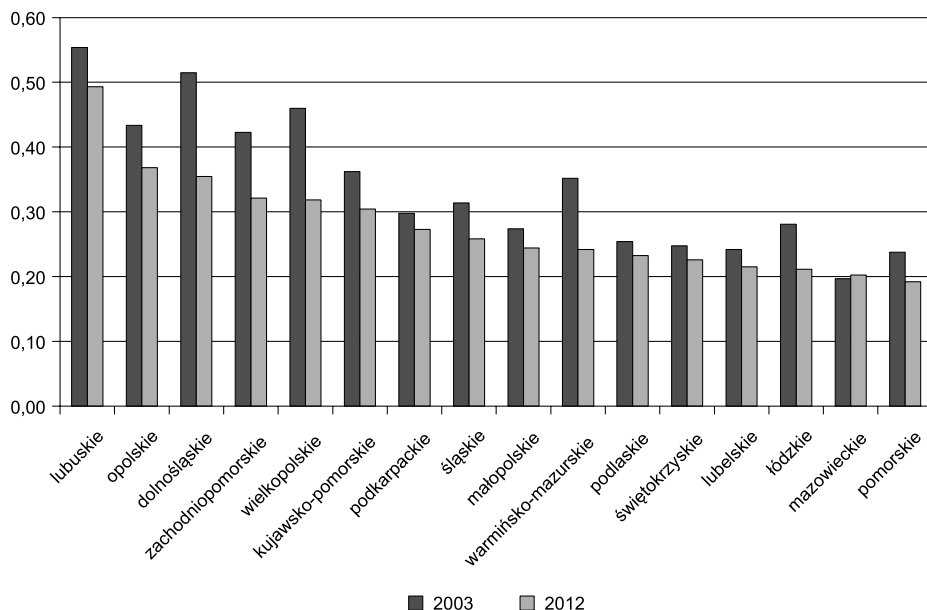
x_{it} – wartość eksportu (importu) województwa do (z) kraju i lub w sekcji i w roku t ,

X_t – wartość całkowita eksportu (importu) województwa w roku t ,

n – liczba krajów lub sekcji docelowych.

Wskaźnik koncentracji geograficznej (towarowej) określa, w jakim stopniu eksport (import) jest skoncentrowany na niewielkiej liczbie krajów (towarów). Wartość 1 świadczy o całkowitej koncentracji eksportu (importu), natomiast wartości zbliżające się do 0 wskazują na wysoką dywersyfikację eksportu (importu).

Koncentracja geograficzna eksportu w przypadku województwa wielkopolskiego spadła w badanym okresie (z 0,46 do 0,32), ale i tak wartość wskaźnika była relatywnie wysoka, ustępując jedynie wartościom dla województw zachodniej Polski i opolskiego (ryc. 8), w znacznym stopniu zdominowanych przez eksport do Niemiec. Do spadku poziomu koncentracji geograficznej eksportu z województwa wielkopolskiego przyczynił się wzrost liczby krajów partnerów i relatywny spadek znaczenia głównego partnera, czyli Niemiec (tab. 2). Na tle eksportu ogólnopolskiego rola Niemiec w eksporcie województwa wielkopolskiego była jednak większa. Spośród innych różnic, jakie uwidaczniają się w strukturze geograficznej eksportu województwa wielkopolskiego i Polski według poszczególnych partnerów, należy wymienić: większy udział Czech i Rosji w eksporcie ogólnopolskim oraz większy udział Szwecji w eksporcie województwa wielkopolskiego (tab. 2).

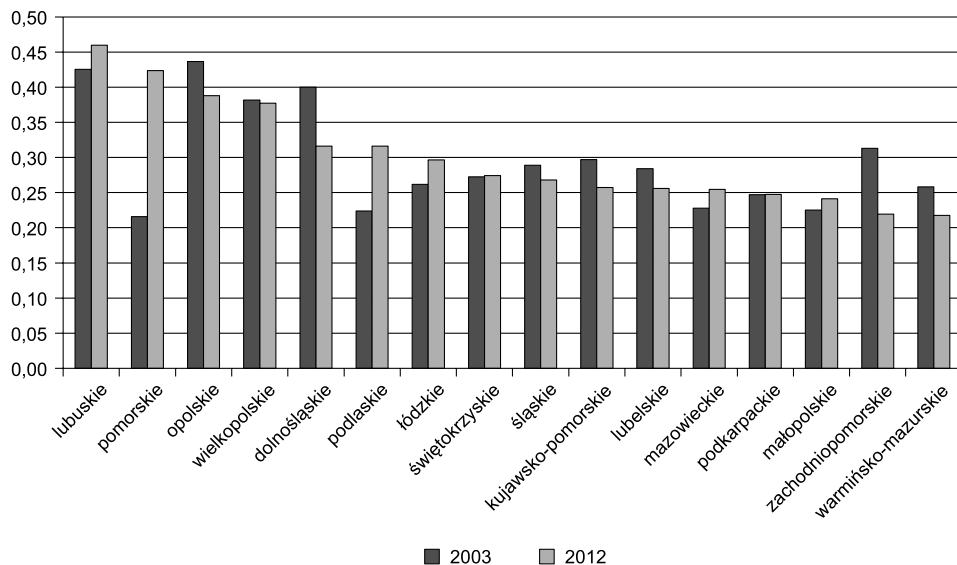
Ryc. 8. Koncentracja geograficzna eksportu według województw w latach 2003 i 2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Centrum Analitycznego Administracji Celnej i Centrum Informatyki Handlu Zagranicznego.

Tabela 2. Główni partnerzy w handlu zagranicznym województwa wielkopolskiego i Polski w latach 2003 i 2012

Wyszczególnienie	Udział kolejnych partnerów w %				
	pierwszy	drugi	trzeci	czwarty	piąty
Eksport:					
województwo wielkopolskie					
2003	Niemcy 47,7	Holandia 8,2	Francja 5,4	W. Brytania 4,3	Belgia 3,7
2012	Niemcy 33,2	Francja 7,5	Holandia 6,1	W. Brytania 5,2	Szwecja 4,6
Polska					
2003	Niemcy 32,3	Francja 6,1	Włochy 5,7	W. Brytania 5,0	Holandia 4,5
2012	Niemcy 25,1	W. Brytania 6,8	Czechy 6,3	Francja 5,9	Rosja 5,3
Import:					
województwo wielkopolskie					
2003	Niemcy 39,5	Włochy 7,7	Czechy 7,3	Francja 5,5	Holandia 4,3
2012	Niemcy 39,3	Chiny 7,0	Czechy 6,2	Francja 4,7	Włochy 4,7
Polska					
2003	Niemcy 24,4	Włochy 8,5	Rosja 7,7	Francja 7,1	Chiny 4,3
2012	Niemcy 21,3	Rosja 14,0	Chiny 8,9	Włochy 5,2	Francja 3,9

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Centrum Analitycznego Administracji Celnej, Centrum Informatyki Handlu Zagranicznego i GUS.

Ryc. 9. Koncentracja geograficzna importu według województw w latach 2003 i 2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Centrum Analitycznego Administracji Celnej i Centrum Informatyki Handlu Zagranicznego.

Koncentracja geograficzna importu w przypadku województwa wielkopolskiego w badanym okresie nie zmieniła się (ryc. 9). Wartość wskaźnika (0,38) była relatywnie wysoka (wyższa niż w eksporcie) i ustępowała jedynie wartościom dla województw lubuskiego i opolskiego (podobnie jak wielkopolskie w znacznym stopniu zdominowanych przez import z Niemiec) oraz pomorskiego, w którego imporcie główną rolę odgrywa Rosja (o czym decyduje przede wszystkim import rosyjskiej ropy naftowej do Gdańska). Udział Rosji w imporcie pomorskiego wzrósł z 16% do 44%, przez co wyraźnie zwiększył się poziom koncentracji geograficznej importu do tego województwa. Na tle importu ogólnopolskiego rola Niemiec w imporcie województwa wielkopolskiego była dużo większa (tab. 2). Ta różnica była wyraźniejsza niż w eksporcie. Spośród innych różnic, jakie uwiadcniają się w strukturze geograficznej importu województwa wielkopolskiego i Polski według poszczególnych partnerów, należy wymienić: zdecydowanie większy udział Rosji w imporcie ogólnopolskim oraz większy udział Czech w imporcie województwa wielkopolskiego (tab. 2).

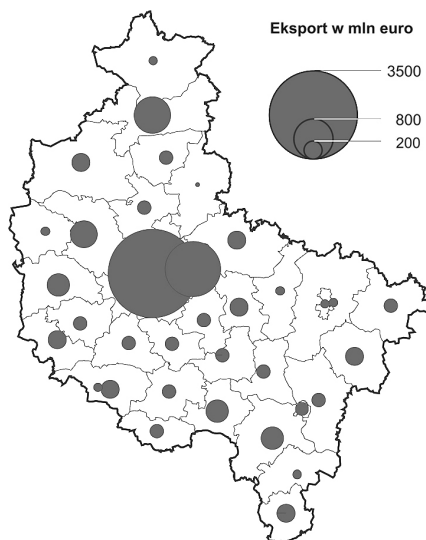
W tabeli 3 przedstawiono główne kierunki eksportu według powiatów województwa wielkopolskiego w 2012 r. Tylko w przypadku 3 powiatów pierwszym partnerem w ich eksporcie nie były Niemcy. Rozkład przestrzenny eksportu powiatów do Unii Europejskiej w 2012 r. pokrywał się w dużym stopniu z rozkładem przestrzennym ogólnego eksportu według powiatów w tymże roku (patrz ryc. 5 i 10). Warto natomiast zwrócić uwagę, że ciągle czynnikiem różnicującym kierunki wymiany handlowej poszczególnych powiatów jest położenie powiatu i kraju-partnera, w tym oddalenie powiatów od odpowiednich granic województwa, a przez to od odpowiednich granic z krajami sąsiednimi. W przypadku

Tabela 3. Główne kierunki eksportu według powiatów województwa wielkopolskiego w 2012 r.

Powiat	Udział UE w ogólnym eksporcie powiatu w %	Udział kolejnych partnerów w ogólnym eksporcie powiatu w %				
		pierwszy	drugi	trzeci	czwarty	piąty
Chodzieski	85,4	Niemcy 44,0	Rosja 2,7	Rumunia 2,6	Włochy 2,5	Algieria 2,5
Czarnkowsko-trzcianecki	91,7	Niemcy 35,3	Belgia 5,5	Szwecja 5,5	Francja 5,2	W. Brytania 3,5
Gnieźnieński	87,8	Niemcy 29,9	Francja 14,1	Dania 12,1	Belgia 7,6	Holandia 5,6
Gostyński	73,2	Niemcy 13,4	W. Brytania 6,7	Włochy 6,5	Szwecja 4,7	Rosja 4,6
Grodziski	96,9	Niemcy 33,0	Holandia 11,2	W. Brytania 8,6	Francja 7,6	Czechy 4,8
Jarociński	59,1	Włochy 17,2	Niemcy 14,7	Uzbekistan 9,3	Francja 7,0	Rosja 5,9
Kaliski	87,6	Niemcy 26,3	W. Brytania 10,0	Francja 4,4	Czechy 3,9	Holandia 3,7
Kępiński	89,1	Niemcy 28,0	Czechy 6,2	W. Brytania 5,8	Austria 5,2	Francja 4,5
Kolski	79,4	Niemcy 12,4	Francja 5,9	Czechy 4,3	W. Brytania 4,2	Włochy 3,9
Koniński	89,5	Niemcy 39,8	Węgry 3,8	Słowacja 3,2	Japonia 3,0	Francja 2,1
Kościański	76,5	Niemcy 30,8	Indie 8,5	Pakistan 4,5	Holandia 3,1	Czechy 2,5
Krotoszyński	93,8	Niemcy 16,2	Holandia 12,4	Francja 10,2	W. Brytania 4,9	Węgry 4,0
Leszczyński	77,2	Niemcy 23,5	Czechy 20,9	Rosja 11,4	Francja 9,9	Holandia 6,3
Międzychodzki	97,9	Niemcy 31,2	Francja 3,3	Dania 2,8	Austria 1,6	Holandia 1,1
Nowotomyski	91,0	Niemcy 49,8	W. Brytania 2,6	Szwecja 2,3	Rosja 2,3	Holandia 1,5
Obornicki	83,8	Niemcy 24,9	Francja 9,6	Szwajcaria 6,1	Włochy 5,0	Holandia 4,4
Ostrowski	83,5	Niemcy 14,8	Holandia 6,4	Szwecja 6,4	Stany Zjedn. 5,6	W. Brytania 3,0
Ostrzeszowski	90,9	Niemcy 27,2	Francja 4,4	W. Brytania 3,4	Austria 1,9	Białoruś 1,4
Pilski	74,2	Niemcy 12,1	Holandia 12,0	Francja 10,9	Rosja 3,2	Szwecja 3,0
Pleszewski	90,4	Niemcy 27,2	W. Brytania 17,1	Francja 5,4	Szwecja 4,0	Włochy 3,1
Poznański	75,7	Niemcy 18,2	Szwecja 6,2	Francja 4,7	Dania 3,3	Rosja 3,2
Rawicki	95,0	Niemcy 19,1	Włochy 15,5	Holandia 8,9	Francja 2,6	Belgia 1,7
Słupecki	91,2	Niemcy 24,3	Holandia 7,7	W. Brytania 6,0	Austria 3,7	Węgry 3,5
Szamotulski	71,2	Rosja 15,2	Niemcy 10,9	Francja 8,2	W. Brytania 8,0	Holandia 5,8
Średzki	78,4	Niemcy 29,2	Francja 4,7	Białoruś 4,3	Czechy 3,3	Ukraina 3,1
Śremski	94,8	Niemcy 26,8	Holandia 20,0	Rosja 2,4	Belgia 2,0	Francja 2,0
Turecki	91,2	Niemcy 42,4	Czechy 4,7	Holandia 3,5	Szwecja 2,5	Francja 2,2
Wągrowiecki	89,4	Niemcy 29,2	Szwecja 10,4	Francja 10,0	W. Brytania 7,0	Rosja 3,9
Wolsztyński	90,9	Niemcy 22,8	W. Brytania 9,5	Holandia 9,5	Ukraina 2,9	Szwecja 2,8
Wrzesiński	93,6	Niemcy 30,9	Francja 12,4	Szwecja 7,3	Belgia 3,2	Rosja 3,0
Złotowski	92,9	Niemcy 16,7	W. Brytania 12,0	Francja 10,1	Węgry 5,6	Belgia 3,9
M. Kalisz	44,5	Kanada 25,7	Niemcy 11,9	Stany Zjedn. 3,4	Francja 2,6	Ukraina 2,2
M. Konin	81,7	Niemcy 23,7	Rosja 8,5	Holandia 4,5	Francja 4,0	W. Brytania 3,3
M. Leszno	95,4	Niemcy 34,0	Węgry 7,5	W. Brytania 4,2	Szwecja 4,1	Holandia 2,4
M. Poznań	79,4	Niemcy 22,9	W. Brytania 4,2	Francja 4,0	Turcja 2,5	Szwecja 2,5
Województwo wielkopolskie	80,5	Niemcy 33,2	Francja 7,5	Holandia 6,1	W. Brytania 5,2	Szwecja 4,6

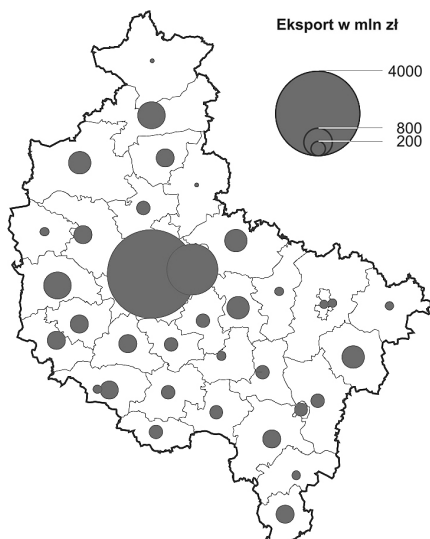
Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Centrum Analitycznego Administracji Celnej.

Niemiec, ze względu na ich dominację w eksporcie województwa wielkopolskiego, ta prawidłowość zaznacza się w mniejszym stopniu (ryc. 11). Wyraźnie widoczna jest jednak w odniesieniu do Czech, gdyż powiaty położone w południowej części województwa wykazywały z reguły większą wartość eksportu do tego kraju od tych usytuowanych w północnej części (ryc. 12).

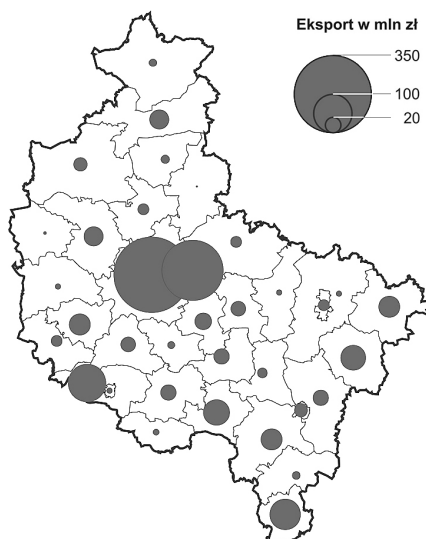
Ryc. 10. Eksport powiatów województwa wielkopolskiego do Unii Europejskiej w 2012 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Centrum Analitycznego Administracji Celnej.

Ryc. 11. Eksport powiatów województwa wielkopolskiego do Niemiec w 2012 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Centrum Analitycznego Administracji Celnej.

Ryc. 12. Eksport powiatów województwa wielkopolskiego do Czech w 2012 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Centrum Analitycznego Administracji Celnej.

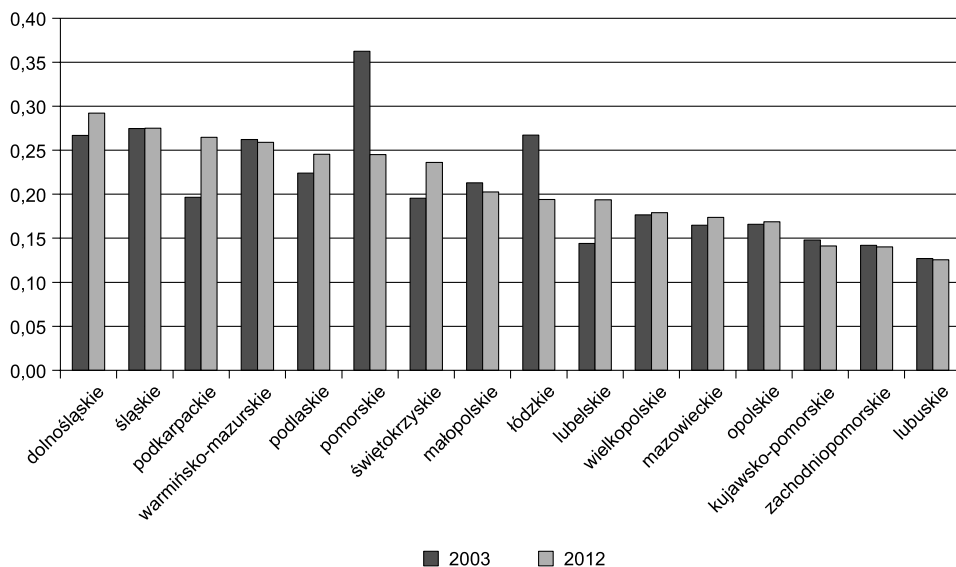
Struktura towarowa handlu zagranicznego województwa wielkopolskiego

Określono poziom koncentracji towarowej handlu zagranicznego województwa wielkopolskiego na tle innych województw w badanym okresie. Poziom koncentracji towarowej eksportu i importu z (do) poszczególnych województw obliczono dla sekcji CN (Scalona Nomenklatura Towarowa Handlu Zagranicznego) za pomocą wskaźnika koncentracji Herfindahla-Hirschmanna.

Koncentracja towarowa eksportu w przypadku województwa wielkopolskiego nie zmieniła się w badanym okresie (ryc. 13). Relatywnie niska wartość wskaźnika (0,18) świadczy o wysokiej dywersyfikacji eksportu, choć 5 województw w 2012 r. charakteryzowała niższa koncentracja eksportu niż województwo wielkopolskie (ryc. 13). Koncentracja towarowa importu do województwa wielkopolskiego nieco spadła w analizowanym okresie (ryc. 14). Wartość wskaźnika w 2012 r. kształtowała się na poziomie 0,16 i była niższa niż dla eksportu.

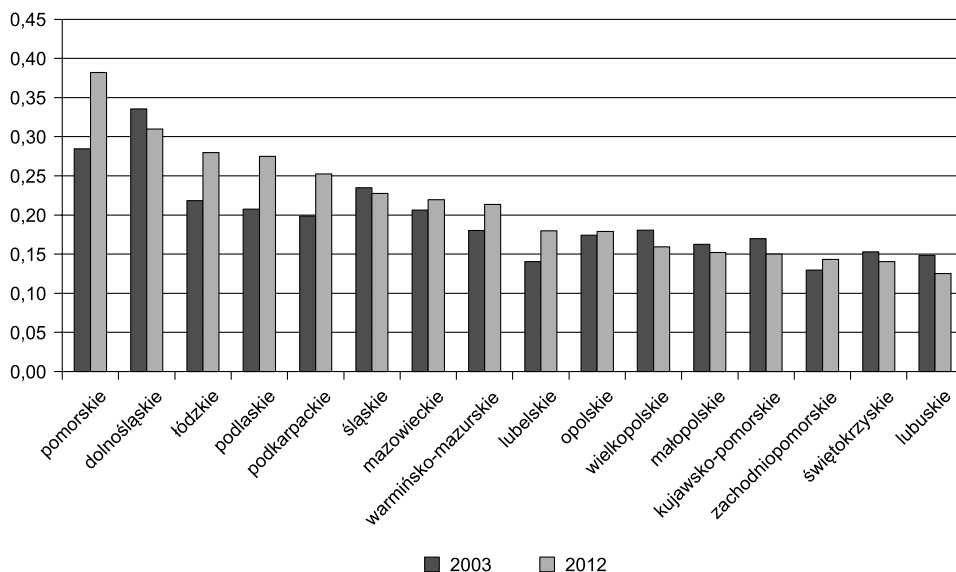
Bazując na klasyfikacji CN, wyodrębniono 8 grup towarowych³ w celu porównania struktury towarowej handlu zagranicznego województwa wielkopolskiego i Polski w latach 2003 i 2012 (tab. 4). Różnice uwidoczniły się zarówno w strukturze eksportu, jak i importu. Eksport województwa charakteryzował się większym udziałem różnych wyrobów gotowych (głównie mebli), wyrobów przemysłu elektromaszynowego i artykułów rolno-spożywczych oraz mniejszym udziałem metali nieszlachetnych i wyrobów i znikomym udziałem produktów mineralnych. W strukturze eksportu województwa wielkopolskiego zaznaczył się w badanym okresie wzrost udziału produktów chemicznych i artykułów rolno-spożywczych oraz spadek udziału materiałów i wyrobów włókienniczych. Spośród różnic w strukturze importu województwa i Polski na uwagę zasługują: większy w przypadku województwa udział artykułów rolno-spożywczych, produktów chemicznych i wyrobów przemysłu elektromaszynowego oraz niewielki udział produktów mineralnych. W analizowanym okresie w strukturze importu województwa wielkopolskiego odnotowano wzrost udziału artykułów rolno-spożywczych i produktów chemicznych oraz spadek udziału materiałów i wyrobów włókienniczych i wyrobów przemysłu elektromaszynowego.

³ Analizę struktury towarowej przeprowadzono w oparciu o klasyfikację CN (obejmującą 21 sekcji) według 8 następujących grup towarowych: artykuły rolno-spożywcze (sekcje 1–4, tj.: zwierzęta żywe i produkty pochodzenia zwierzęcego; produkty pochodzenia roślinnego; tłuszcze i oleje; przetwory spożywcze), produkty mineralne (sekcja 5), produkty chemiczne (sekcje 6–7, tj.: produkty przemysłu chemicznego; tworzywa sztuczne i artykuły z nich), materiały i wyroby włókiennicze (sekcja 11), metale nieszlachetne i wyroby z nich (sekcja 15), wyroby przemysłu elektromaszynowego (sekcje 16–18, tj.: maszyny i urządzenia, sprzęt elektryczny i elektrotechniczny; sprzęt transportowy; przyrządy i aparaty optyczne, fotograficzne i pomiarowo-kontrolne), różne wyroby gotowe – meble, prefabrykaty budynków, zabawki (sekcja 20) i „pozostałe sekcje” (sekcje 8–10, 12–14, 19, 21 i 0, tj.: skóry i artykuły z nich; drewno i wyroby z drewna; ściery drzewny, papier, tektura i artykuły z nich; obuwie i nakrycia głowy; wyroby z kamienia, ceramika, szkło; perły, kamienie szlachetne, metale szlachetne i wyroby z nich; broń i amunicja; dzieła sztuki, przedmioty kolekcjonerskie, antyki; towary inne, nieokreślone).

Ryc. 13. Koncentracja towarowa eksportu według województw w latach 2003 i 2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Centrum Analitycznego Administracji Celnej i Centrum Informatyki Handlu Zagranicznego.

Ryc. 14. Koncentracja towarowa importu według województw w latach 2003 i 2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Centrum Analitycznego Administracji Celnej i Centrum Informatyki Handlu Zagranicznego.

Tabela 4. Struktura towarowa handlu zagranicznego województwa wielkopolskiego i Polski w latach 2003 i 2012 (w %)

Grupa towarowa	Eksport				Import			
	województwo wielkopolskie		Polska		województwo wielkopolskie		Polska	
	2003	2012	2003	2012	2003	2012	2003	2012
Artykuły rolno-spożywcze	11,1	15,3	8,4	12,5	6,2	14,0	5,9	8,8
Produkty mineralne	0,1	0,1	4,6	5,1	2,0	0,8	10,0	14,1
Produkty chemiczne	6,8	13,2	10,5	14,0	18,6	21,4	18,2	17,1
Materiały i wyroby włókiennicze	6,8	1,7	6,2	3,1	8,0	4,9	6,2	4,1
Metale nieszlachetne i wyroby	8,7	6,0	11,3	11,7	10,3	9,6	9,6	10,5
Wyroby przemysłu elektromaszynowego	41,7	42,9	39,3	39,0	43,4	39,1	40,1	34,8
Różne wyroby gotowe – meble, prefabrykaty budynków, zabawki	14,4	12,5	8,2	6,1	2,0	1,9	1,9	1,8
Pozostałe sekcje	10,4	8,3	11,5	8,5	9,4	8,3	8,1	8,8

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Centrum Analitycznego Administracji Celnej, Centrum Informatyki Handlu Zagranicznego i GUS.

Struktura sprzedawanych towarów ma istotne znaczenie z punktu widzenia konkurencyjności eksportowej regionów. Największe korzyści odnosi gospodarka, która jest zdolna produkować i sprzedawać dobra o znacznym stopniu przetworzenia i wysokim poziomie technologicznym. Duży udział w ofercie eksportowej wyrobów nowoczesnych pozwala sprostać wymaganiom międzynarodowej konkurencji, szczególnie państw rozwiniętych gospodarczo, oraz włączyć się w handel wewnątrzgałęziowy. Udział wyrobów o wyższym stopniu przetworzenia⁴ w eksporcie województwa wielkopolskiego wzrósł w latach 2003–2012 o ponad 7% i był w 2012 r. większy niż w eksporcie ogólnopolskim (tab. 5). Należy jednak zwrócić uwagę, że udział tych produktów był większy w strukturze importu niż eksportu województwa.

Tabela 5. Udział wyrobów o wyższym stopniu przetworzenia w handlu zagranicznym województwa wielkopolskiego i Polski w latach 2003 i 2012 (w %)

Wyszczególnienie	Eksport		Import	
	2003	2012	2003	2012
Województwo wielkopolskie	48,5	56,1	62,1	60,5
Polska	49,7	53,1	58,3	52,1

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Centrum Analitycznego Administracji Celnej, Centrum Informatyki Handlu Zagranicznego i GUS.

⁴ Bazując na klasyfikacji CN, do wyrobów o wyższym stopniu przetworzenia zaliczono w pracy towary zaklasyfikowane do 6 następujących sekcji: 6 (produkty przemysłu chemicznego), 7 (tworzywa sztuczne i artykuły z nich), 16 (maszyny i urządzenia, sprzęt elektryczny i elektrotechniczny), 17 (sprzęt transportowy), 18 (przrządy i aparaty optyczne, fotograficzne i pomiarowo-kontrolne) i 19 (broń i amunicja).

Do oceny stopnia specjalizacji wewnątrzgałęziowej i międzygałęziowej oraz tendencji zmian w handlu zagranicznym województwa wielkopolskiego posłużono się wskaźnikiem Grubela-Lloyda, który wyraża się wzorem (Kundera 1984, Zielińska-Głębocka 1996, Maćkowiak 2003):

$$B_i = \frac{\sum_{i=1}^n [(X_i + M_i) - |X_i - M_i|]}{\sum_{i=1}^n (X_i + M_i)},$$

gdzie:

X_i – eksport danego województwa w sekcji i ogółem lub do danych krajów,

M_i – import danego województwa w sekcji i ogółem lub z danych krajów,

n – liczba sekcji wziętych pod uwagę w obliczeniach.

Wielkość wskaźnika B_i zmienia się w przedziale od 0 do 1. Wskaźnik B_i wynosi 1, kiedy rozmiary importu równają się wielkości eksportu w każdej rozważanej sekcji towarowej, co dotyczy regionu, który wykazuje specjalizację w pełni wewnątrzgałęziową. Wskaźnik B_i wynosi zaś 0, kiedy eksportowi (importowi) nie towarzyszy import (eksport) w wymianie w ramach poszczególnych sekcji towarowych, co z kolei dotyczy regionu, który wykazuje specjalizację w pełni międzygałęziową. Wskaźnik ten może także pokazywać ewolucję specjalizacji w handlu międzynarodowym. Wzrost wskaźnika (do przedziału lub w przedziale 0,5–1) w badanym okresie ma oznaczać rozwój specjalizacji wewnątrzgałęziowej, jego spadek natomiast (w przedziale 0–0,5 lub do tego przedziału) – rozwój specjalizacji o charakterze międzygałęziowym.

Obliczenia wykonano dla sekcji CN w odniesieniu do lat 2003 i 2012 dla handlu zagranicznego województwa ogółem, z Unią Europejską i z Rosją, najważniejszym partnerem europejskim poza UE (tab. 6). W badanym okresie województwo wielkopolskie wykazywało rozwój specjalizacji wewnątrzgałęziowej zarówno w handlu z UE, jak i w handlu zagranicznym ogółem. Wzrost wskaźnika handlu wewnątrzgałęziowego w wymianie z UE wskazuje na upodobnianie się struktury wielkopolskiego eksportu do UE do struktury handlu wewnętrznego UE. Wymianę województwa z Rosją natomiast charakteryzował wzrost specjalizacji międzygałęziowej.

Tabela 6. Indeks specjalizacji wewnątrzgałęziowej i międzygałęziowej w handlu zagranicznym województwa wielkopolskiego w latach 2003–2012

Wyszczególnienie	2003	2012	Zmiana w latach 2003–2012
Handel zagraniczny ogółem	0,73	0,79	+0,06
Handel z UE	0,72	0,80	+0,08
Handel z Rosją	0,49	0,30	-0,19

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Centrum Analitycznego Administracji Celnej i Centrum Informatyki Handlu Zagranicznego.

Zakończenie

W badanym okresie województwo wielkopolskie zajmowało wysoką pozycję w eksporcie ogólnopolskim. Zdecydowaną większość powiatów (33 z 35) charakteryzował wzrost eksportu. Rozkład przestrzenny eksportu według powiatów cechował się relatywnie dużą stabilnością w odniesieniu do największych powiatów-eksporterów, gdyż zachowały swoje czołowe pozycje: Poznań, powiat poznański i pilski. Nastąpiły jednak przesunięcia w tym rozkładzie w przypadku pozostałych powiatów, na które złożyły się przede wszystkim awanse na wysokie pozycje pod względem wielkości eksportu powiatów: szamotulskiego, ostrowskiego, nowotomyskiego, krotoszyńskiego i wrzesińskiego oraz spadki na niższe pozycje: Konina, Leszna, powiatów śremskiego, grodzkiego i gnieźnieńskiego. Poziom koncentracji przestrzennej eksportu według powiatów był niższy niż importu. W analizowanym okresie w przypadku 20 powiatów odnotowano wzrost udziału eksportu w produkcji sprzedanej przemysłu. Zaangażowanie gospodarek lokalnych w wymianę międzynarodową wykazywało jednak duże zróżnicowanie.

Wśród czynników różnicujących intensywność i kierunki wymiany handlowej poszczególnych powiatów województwa wielkopolskiego należy wymienić przede wszystkim: położenie powiatu i kraju-partnera (w tym oddalenie powiatów od odpowiednich granic województwa, a przez to od odpowiednich granic z krajami sąsiednimi), potencjał i poziom rozwoju gospodarczego powiatu i kraju-partnera, wielkość rynku zbytu powiatu, województwa, Polski i kraju-partnera, strukturę przemysłu oraz poziom zagranicznych inwestycji bezpośrednich w danym powiecie.

Nastąpił spadek koncentracji geograficznej eksportu województwa wielkopolskiego, związany ze wzrostem liczby krajów-partnerów i spadkiem udziału Niemiec w eksporcie. Poziom tej koncentracji był jednak ciągle relatywnie wysoki na tle innych województw. Nie zmienił się poziom koncentracji geograficznej importu do województwa wielkopolskiego (wyższy niż eksportu). Wskaźniki koncentracji towarowej eksportu województwa świadczyły o stosunkowo wysokiej dywersyfikacji tego eksportu. W strukturze towarowej eksportu zaznaczył się wzrost udziału produktów chemicznych i artykułów rolno-spożywczych oraz spadek udziału materiałów i wyrobów włókienniczych. W latach 2003–2012 województwo wielkopolskie wykazywało wzrost specjalizacji wewnątrzgałęziowej w handlu z Unią Europejską, co wskazuje na upodabnianie się struktury wielkopolskiego eksportu do UE do struktury handlu wewnętrznego UE.

Zmiany w strukturze geograficznej i towarowej handlu zagranicznego województwa wielkopolskiego były wynikiem: przystąpienia Polski i 11 innych krajów do Unii Europejskiej, poziomu zagranicznych inwestycji bezpośrednich w województwie, zmian w strukturze przemysłu województwa oraz zmian popytu na rynkach światowych i kształtowania się cen międzynarodowych.

Literatura

- Gawlikowska-Hueckel K., Umiński S. 2014. Zdolność do konkurowania. Eksport polski w ujęciu regionalnym w latach 2009–2011. [W:] K. Gawlikowska-Hueckel, J. Szlachta (red.), *Wrażliwość polskich regionów na wyzwania współczesnej gospodarki: implikacje dla polityki rozwoju regionalnego*. Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa, s. 158–171.
- Komornicki T. 2000. Powiązania gospodarcze Polski z Europą. Analiza struktury handlu zagranicznego na poziomie województw. *Europa XXI*, 4. Centrum Studiów Europejskich IGiPZ PAN, Warszawa.
- Komornicki T. 2003. Przestrzenne zróżnicowanie międzynarodowych powiązań społeczno-gospodarczych w Polsce. *Prace Geograficzne IGiPZ PAN*, 190.
- Komornicki T. 2004. Obszary koncentracji eksportu w przestrzeni przemysłowej Polski. *Przegląd Geograficzny*, 76, 4: 473–491.
- Komornicki T. 2009. Ocena charakteru, struktury i intensywności polskiego eksportu w kontekście celów polityki regionalnej, na poziomie województw w ujęciu dynamicznym. Ekspertyza wykonana dla Ministerstwa Rozwoju Regionalnego. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
- Komornicki T. 2012. Odporność gospodarek lokalnych na globalne czynniki ekonomiczne. [W:] S. Ciok, S. Dołzbłasz (red.), *Problemy współpracy transgranicznej i kształtowania ponadkrajowych powiązań gospodarczych*. Rozprawy Naukowe Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego, 28: 25–40.
- Komornicki T., Szejgiec B. 2011. Handel zagraniczny. Znaczenie dla gospodarki Polski Wschodniej. Ekspertyza dla Ministerstwa Rozwoju Regionalnego. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
- Komornicki T., Szejgiec-Kolenda B. 2017. Przekształcenia przestrzennego rozmieszczenia obszarów koncentracji eksportu w Polsce. *Przegląd Geograficzny*, 89, 2: 269–289.
- Komornicki T., Zaucha J., Szejgiec B., Wiśniewski R. 2015. Powiązania eksportowe gospodarki lokalnej w warunkach zmiennej koniunktury – analiza przestrzenna. *Prace Geograficzne IGiPZ PAN*, 250.
- Kundera J. 1984. Metody badania specjalizacji w handlu międzynarodowym. *Przegląd Prawa i Administracji*, 18: 195–220.
- Maćkowiak H. 2003. Zmiany przestrzenno-strukturalne w handlu zagranicznym Polski. *Bogucki Wydawnictwo Naukowe*, Poznań.
- Maćkowiak H. 2008. Struktura towarowa wymiany handlowej polskich regionów z Unią Europejską. [W:] D. Ilnicki, K. Janc (red.), *Przekształcenia regionalnych struktur funkcjonalno-przestrzennych*. Europa bez granic – nowe wyzwania. Rozprawy Naukowe Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego, 3: 143–154.
- Maćkowiak H. 2011. Zmiany w strukturze geograficznej handlu zagranicznego polskich regionów. [W:] B. Namyślak (red.), *Przekształcenia regionalnych struktur funkcjonalno-przestrzennych*. Współczesne kierunki przemian społeczno-ekonomicznych. Rozprawy Naukowe Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego, 19: 117–132.
- Maćkowiak H. 2012. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne jako czynnik różnicujący regionalnie intensywność handlu zagranicznego na terenie Polski. [W:] S. Ciok, S. Dołzbłasz (red.), *Problemy współpracy transgranicznej i kształtowania ponadkrajowych powiązań gospodarczych*. Rozprawy Naukowe Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego Uniwersytetu Wrocławskiego, 28: 65–80.
- Maćkowiak H. 2013. Zróżnicowanie struktury handlu zagranicznego Polski w ujęciu regionalnym oraz konkurencyjność eksportowa regionów. *Studia i Prace z Geografii i Geologii*, 37. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
- Misztal P. 2011. Koncentracja towarowa eksportu a wzrost gospodarczy w krajach Unii Europejskiej. *Ekonomista*, 5: 691–708.
- Nazarczuk J., Umiński S. 2018. The geography of openness to foreign trade in Poland: the role of special economic zones and foreign-owned entities. *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*, 39: 97–111.
- Nazarczuk J., Umiński S., Gawlikowska-Hueckel K. 2018. The Role of Specialisation in the Export Success of Polish Counties in 2004–2015. *Entrepreneurial Business and Economics Review*, 6, 2: 91–109.

- Rogacki H. 2001. Zróżnicowanie aktywności eksportowej i importowej województw Polski. [W:] Z. Ziolo (red.), *Problemy przemian struktur przemysłowych w procesie wdrażania reguł gospodarki rynkowej*. Prace Komisji Geografii Przemysłu PTG, 3: 43–50.
- Szejgiec B. 2010. Foreign trade commodity flows cross the eastern boundary of Poland. [W:] *Europa XXI*, 20. *European Union External and Internal Borders Interactions and Networks*. Centrum Studiów Europejskich IGiPZ PAN, Warszawa, s. 45–54.
- Umiński S. 2012. Rozważania nad naturą, przyczynami oraz konkurencyjnością aktywności eksportowej w ujęciu regionalnym dla Polski. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- Umiński S. 2014. Handel międzynarodowy na poziomie regionalnym. [W:] K. Gawlikowska-Hueckel, J. Szlachta (red.), *Wrażliwość polskich regionów na wyzwania współczesnej gospodarki: implikacje dla polityki rozwoju regionalnego*. Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa, s. 29–41.
- Umiński S., Gawlikowska-Hueckel K. 2013. Próba interpretacji konkurencyjności regionów Polski na płaszczyźnie eksportu – powiązania z regionami Czech, Węgier i Słowacji. [W:] A. Zielińska-Głębocka, K. Gawlikowska-Hueckel (red.), *Konkurencyjność międzynarodowa i regionalna państw Grupy Wyszehradzkiej: Polski, Węgier, Czech i Słowacji*. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk, s. 135–148.
- Zielińska-Głębocka A. 1996. *Handel krajów uprzemysłowionych w świetle teorii handlu międzynarodowego*. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.

Changes in foreign trade of the Wielkopolska voivodeship

Abstract: This article seeks to identify changes in the geographical and commodity structure of the foreign trade of Wielkopolska voivodeship against Poland's foreign trade in the years 2003–2012. Directions of the voivodeship's foreign trade are presented, also by powiat, taking into consideration the exchange of goods with particular states. The commodity structure of the voivodeship's foreign trade is analysed. Wielkopolska is compared with other voivodeships in terms of the geographical and commodity concentration of its exports and imports. This analysis is preceded by a characterisation of the role of Wielkopolska in Poland's foreign trade and the role of individual poviats in the voivodeship's foreign trade. Also established is the extent of pro-export orientation of the economies of individual poviats over the study period.

Key words: foreign trade, Wielkopolska voivodeship, powiat